

YENİ ASUR DÖNEMİ II. ASURNASİRPAL/ZİYAFET STELİ

Doç. Dr. İsmail COŞKUN¹

Özet

Asur kralları bayramlar, zaferler ve kent açılışları gibi önemli olayların ardından büyük ziyafetler vermişlerdir. Bu ziyafetlere Asur halkının dışında genellikle çevre ülkelerden elçiler de çağrılmaktaydı. Kent açılışlarında verilen ziyafetler diğerlerine nazaran daha kalabalık olabilmekteydi. II. Asurnasirpal krallığın başkentini Ninive'den, Kalhu (Nimrud) Kentine taşımak için bir imar faaliyetine başlamıştır. Bu imar faaliyetlerinin hangi aşamasında bir açılış töreni düzenlendiği tam olarak net değildir.

Kralın düzenlediği bu ziyafet töreninin nasıl yapıldığını anlatan bir stel, Kuzey Batı Sarayı'nda orijinal konumunda bulunmuştur. Stel üzerinde herhangi bir ziyafet sahnesi yer almamasına rağmen üzerindeki yazıtta ziyafetten bahsedilmektedir. Stelin, üzerindeki yazıtta göre kral, kentin açılışı onuruna büyük bir katılım ile döneminin en zengin ziyafet törenini düzenlemiştir. Stel sadece ziyafeti anlatmak için dikilmemiş aynı zamanda kralın o dönemki faaliyetleri ile ilgili de bilgiler vermiştir. Kalhu Kuzey Batı Sarayında ziyafet stelinin 1951 yılında bulunmasından günümüze kadar geçen sürede üzerinde yazılan metinler ile ilgili farklı görüşler yer almıştır. Ziyafetin yapılış tarihi, verilen yiyecekler ve katılımcı sayısının gerçek olup olamayacağı ile ilgili araştırmacılar tarafından bir görüş birliği bulunmamaktadır. Çalışmada bu ziyafet ile ilgili bilgiler araştırılırken batılı araştırmacıların sayısal veriler üzerinden yaptıkları bazı yanlış olabilecek çıkarımları üzerinde de durulmuştur. Bu nedenle stelde yer alan bilgilerin doğru olup olmadıkları Yakındoğu kültürü göz önüne alınarak farklı bir bakış açısı ile ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: II. Asurnasirpal, Yeni Asur, Ziyafet, Kalhu, Tören.

NEO ASSYRIAN ASHURNASIRPAL/BANQUET STELE

Abstract

Assyrian kings gave great feasts after important events such as feasts, victories and city openings. In addition to the Assyrian people, ambassadors from the surrounding countries were also invited to these feasts. The banquets given at the city openings could be more crowded than the others. II. Asurnasirpal started a reconstruction activity to move the capital of the kingdom from Nineveh to the City of Kalhu (Nimrud). It is not clear exactly at what stage of these development activities an opening ceremony was held.

A stele describing how this banquet ceremony organized by the king was held was found in its original location in the North West Palace. Although there is no banquet scene on the stele, the inscription on it mentions the banquet. According to the inscription on the stele, the king organized the richest banquet ceremony of the period with a great participation in honor of the opening of the city. From the discovery of the banquet stele in the Kalhu North West Palace in 1951 to the present day, there have been different opinions about the texts written on it. There is no consensus among the researchers about the date of the banquet, the food given and whether the number of participants is real. In the study, while researching the information about this feast, some inaccurate inferences made by western researchers on numerical data were also emphasized. For this reason, the accuracy of the information on the stele will be discussed from a different perspective, taking into account the Near East culture.

Keywords: Asurnasirpal II, Neo-Assyrian, Banquet, Kalhu, Ceremony.

¹ Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, ismailcoskun@yyu.edu.tr, Van, TÜRKİYE, Orcid:0000-0001-9265-4949

Giriş

II. Asurnasirpal, Asur Devleti'ni imparatorluğa taşıyacak şekilde güçlü bir yayılım politikası izlemiş ve bu anlamda Anadolu başta olmak üzere birçok bölgeye seferler düzenlenmiştir. (P. Bedford, 2001: 14; Sever, 1987: 424; Kol. II, st. 087 vd., s. 365-370, Kol. III, st. 064-077). Olmstead, 1923: 81; Saggs, 1984: 72, 73). Bu başarılı seferler sayesinde krallık zenginleşmiştir. Yeni Asur Dönemi'nin de başlangıcı² kabul edilebilecek bu dönemde kral büyük imar faaliyetlerine başlamış ve Asur Krallığı'nın o dönemki başkentini Ninive'den, Kalhu (Nimrud) kentine taşımıştır. Kral, yeni başkent için de büyük bir tören düzenlemiştir (Olmstead, 1923: 81; Saggs, 1984: 72, 73; Grayson, 1991: 288; Wiseman, 1952: 29).

Kalhu ile ilgili ilk bilimsel çalışmalar 19. yy ortalarında Layard tarafından yapılmıştır. İlk çalışmalar özellikle sarayın taş kabartmalı kamusal alanlarında yoğunlaşmıştır (Layard 1849, Layard 1853; Rassam, 1897). Yaklaşık yüz sene sonra Mallowan ve ekibi sarayda ve diğer kamusal alanlarda eksik kalan çalışmaları tamamlamak için kazı çalışmaları yapmışlardır. Bu çalışmalar sırasında 1951 yılında, daha sonra ziyafet steli olarak da adlandırılacak olan yazıtlı bir stel, orijinal konumunda bulunmuştur (Resim 1). Stel, Kuzey Batı Sarayı'nın taht odasına giden kapının yakınına dikilmiştir (Mallowan 1966: 57-65).

Resim 1: II. Asurnasirpal/Ziyafet Steli (Wiseman, 1952: Plate II).

Bu çalışmada ziyafet steli olarak adlandırılan II. Asurnasirpal'ın tasvirinin de yer aldığı ve Kalhu Sarayının açılışında verilen büyük töreni anlatan stel ile ilgili değerlendirmeler yapılacaktır.

Çalışmada krali yazıt üç bölümde incelenecektir. Birinci bölüm, kralın kendisini tanıtmayı ve yaptığı başarılı komutanlığı, ikinci bölüm, Kalhu Şehri'nin kuruluşu ve son bölüm de kentte verilen

² Asur Krallığı kendi içerisinde Erken, Orta ve Yeni Asur olmak üzere üç dönemde incelenmektedir. Araştırmacılar tarafından Yeni Asur Dönemi'nin başlangıcı ile ilgili kesin bir görüş birliği yoktur. Postgate, bu dönemi II. Asurnasirpal (MÖ 883-859) zamanında artmaya başlayan başarılı seferler ile başlatır (Postgate, 1979: 193, 194). Bedford ise Yeni Asur Dönemi'ni II: Asurdan'ın (MÖ 934-912) egemenlik yıllarından itibaren başlatmaktadır (P. R. Bedford, 2009: 30 vd.).

büyük ziyafet şeklindedir. Makalenin ana konusunu Kalhu kentindeki ziyafeti anlatan üçüncü bölüm oluşturmaktadır.

II. Asurnasirpal/Ziyafet Steli

II. Asurnasirpal krallığın başkentini Ninive'den Kalhu'ya (Nimrud) almak için egemenliğinin hemen başlarında büyük bir imar faaliyetine girişmiştir. Aslında Kalhu kenti MÖ II. binden beri önemini koruyan bir kentti. Orta Asur Dönemi krallarından I. Şalmaneser (1274-1245) Kalhu kentini başkent olarak kısa bir süre de olsa kullanmıştı.

II. Assurnasirpal steli, yazıtında geçen şölen bilgileri nedeniyle “Ziyafet Steli” olarak adlandırılmıştır (Grayson 1991: 288; Sevin 2014: res. 62). Stel üzerinde açılışı ve ziyafeti gösteren herhangi bir tasvirin yer almaması alışılmamış bir durumdur. Kral dinsel tören kıyafeti ile ayakta gösterilmiştir. Sol elinde topuz başlı bir asa tutarken ileri uzattığı sağ elinde ise uzun bir krallık asası tutmaktadır. Saçları ve sakalları bukleli ve başında konik tepeli bir polos vardır. Kralın gerdanlığında ve tasvirin üst tarafında tanrıların simgeleri yer almaktadır.

Asur kralları kendilerini başarılı bir komutan ve aynı zamanda başarılı bir inşaatçı olarak nitelendirirler (Ribichini, S. (1991). Sylvie Lackenbacher.—Le palais sans rival. Le récit de construction en Assyrie, 1990.(Textes à l'appui/Histoire classique). *Revue des Études Anciennes*, 93(1), 205-206. 154). Toplam 154 satırlık yazıt da bu şekilde hazırlanmıştır.

Yazıtın birinci bölümü: “*Ashurnasirpal'ın Sarayı, Aşşur'un naip yardımcısı, tanrılar Enlil ve Ninurta'nın seçtiği, tanrılar Anu ve Dagan'ın sevgilisi, büyük tanrıların yıkıcı silahı, güçlü kral, evrenin kralı, Asur'un [kralı], Tukulti-Ninurta'nın oğlu, büyük kral, güçlü kral, evrenin kralı, Asur'un kralı, Adad-nārārī'nin oğlu, büyük kral, güçlü kral, evrenin kralı, Asur'un kralıdır.*

Efendisi Aşşur'un desteğiyle hareket eden ve dört bir yanın prensleri arasında rakibi olmayan yiğit adam, muhteşem çoban, savaşta korkusuz, rakibi olmayan güçlü tufan, asileri boyunduruk altına alan kral.

Tüm halkları yöneten, büyük tanrıların, efendilerinin desteğiyle hareket eden ve tüm ülkeleri ele geçiren kral, tüm yaylalara hakim oldu ve haraçlarını aldı.

Rehineleri esir alan, bütün ülkelere galip gelen, Dicle'nin karşı yakasından Lübnan Dağı'na ve Büyük Deniz'e kadar uzanan (bölgeyi) tüm Laqû ülkesini (ve) Rapiqu şehri de dahil, Suhu ülkesini boyunduruk altına alan kral, Urartu topraklarından Subnat Nehri'nin kaynağına kadar ele geçirdi.

Kiruru Dağı geçitlerinden Gilzānu topraklarına, Aşağı Zab'ın karşı yakasından Zaban topraklarının kaynağına yakın Tîl-Bāri şehrine, Tîl-ša-Abtāni şehriden Tîl-ša-Zabdāni şehrine, Karduniaş'ın kaleleri (olan) Hirimu, Harutu şehirlerine; Babitu şehrinin geçidinden Haymar Dağı'na kadar (insanları) yurdumun halkı olarak saydım.

Büyük efendi Aşşur gözlerini bana dikti ve otoritem (ve) gücüm onun kutsal emriyle ortaya çıktı.”.

Steldeki yazıtın birinci bölümünde kral, kendisini övgü dolu sözlerle tanıtır. Bu tanıtım sırasında kendisinin unvanları arasında tüm halkları yöneten, tüm ülkeleri ele geçiren ve tüm yaylaların hakimi yer almaktadır. Bu unvanlar çok da olası görülmeyen abartılı bir dile sahiptir. Başarılı seferler sonucunda egemenliği altına aldığı bölgelerdeki halkları da Asur halkı gibi saydığından bahseder, bu da muhtemelen olası isyanların önüne geçebilmek içindir.

Yazıtın ikinci bölümü “*Gücü övgüye değer kral, Aššurnasirpal, apsu kralı çok bilge Tanrı Ea'nın becerisiyle, bana verdiği Kalhu şehrini yenilemek için elime aldım. Eski harabe tepesini temizledim ve su seviyesine kadar kazdım. Su seviyesinden tepeye (kadar) 120 kat tuğla (ile) terası doldurdum.*

Orada şimşir, meskannu-aḥşabi, sedir, servi, lavanta, ılgın, meru-aḥşabından bir saray, kraliyet ikametgâhım ve lordların eğlencesi için sekiz saray alanı kurdum ve onları muhteşem bir şekilde dekore ettim.

Sedir, servi, daprānu-ardıç, şimşir ve meskannu ağacından kapıları bronz bantlarla tutturdum ve onları kapılarına astım.

Etrafını bronzdan yumrulu çivilerle çevreledim. Yaylaları, karaları, denizleri aşım, bütün toprakların ele geçirilişini, kahramanca övgülerimi duvarlarına yeşilimsi surlarla tasvir ettim.

Tuğlaları lapis lazuli ile sırladım ve kapılarının üzerine yerleştirdim. Hakimiyet kurduğum topraklardan ele geçirdiğim, Suhu topraklarından, Kaprabu şehrinden, Zamua'nın tüm topraklarından, Bīt-Zamāni ve Subrū topraklarından, Sirqu şehrinden, Laqu ülkesinden, Hatti ülkesinden ve Patinu Lubarna'dan çok sayıdaki insanı (esir) aldım. Onları oraya yerleştirdim.

Yukarı Zab'da zirvesinde bir dağı keserek bir kanal kazdım ve adını Patti-ḥegalli koydum.

Dicle'nin çayırlarını suladım, çevresine her çeşit meyve ağacının bulunduğu meyve bahçeleri diktim. Şarap sıktım ve efendim Assur'a ve ülkemin tapınaklarına ilk meyveleri sundum. Bu şehri efendim Assur'a adadım.

Yürüdüğüm topraklarda ve geçtiğim yaylalarda gördüğüm (topladığım) ağaçlar ve bitkiler şunlardı: sedir, selvi, şimişşalû, burāšu-ardıç, ..., daprānu-ardıç, badem, hurma, abanoz, meskannu, zeytin, şuşūnu, meşe, ılgın, dukdu, terebinth ve murrānu, meḥru, ..., tīiatu, Kanish-meşe, ḥaluppu, şadānu, nar, şallūru, köknar, ingiraşu, armut, ayva, incir, asmalar, angaşu-armut, sumlalû, titipu, sippūtu, zanzaliqqu, 'bataklık elması', ḥambuququ, nuḥurtu, urzīnu ve kanaktu.

Kanal yukarıdan bahçelere doğru akıyor. Koku yürüyüş yollarını kaplıyor. Zevk bahçesinden cennetin yıldızları kadar çok su akar. Asma gibi salkımlarla bezenmiş narlar... bahçede... [ben,] Aššurnasirpal, keyifli bahçede meyve toplar... [...]

Egemenliğimin merkezi olan Kalhu şehrinde, Tanrılar Enlil ve Ninurta'nın tapınağı (gibi) daha önce var olmayan tapınaklar kurdum.

Orada tapınakları yeniledim, tanrılar Ea-šarru ve Damkina, tanrılar Adad ve Šala'nın tapınağı, tanrıça Gula, Tanrı Sîn'in Tapınağı, Tanrı Nabû'nun Tapınağı, Tanrıça Šarrat-nipḫi, İlahi Sibitti'nin tapınağı, ilahi Kidmuru'nun tapınağı, büyük tanrılarının tapınakları. Onlara efendilerimin, tanrılarının tahtlarını kurdum. Onları muhteşem bir şekilde süsledim.

Üzerlerine sedir kirişler yerleştirdim ve yüksek sedir kapılar yaptım. Onları bronz bantlarla bağladım ve kapılarına astım. Kapılarına kutsal bronz heykeller yerleştirdim. Büyük tanrılarının resimlerini kırmızı altın ve ışıltılı taşlarla ışıltılı yaptım.

Onlara altın takılar,(ile) ele geçirdiğim birçok mal verdim. Efendim Tanrı Ninurta'nın tapınağının odasını altın ve lapis lazuli ile süsledim, sağına ve soluna bronz yerleştirdim ... ve tahtına altından, vahşi ejderhalar yerleştirdim. Onun bayramlarını Şebat ve Elul ayları olarak belirledim. Şebat ayındaki festivalinin adını 'İhtişam' olarak adlandırdım. Onlar için yiyecek ve buhur sunuları hazırladım.

Kraliyet anıtımı kırmızı altından ve parıldayan taşlardan yüzüme benzeterek yarattım ve onu efendim Tanrı Ninurta'nın önüne koydum. Atalarım zamanında harabe tepelerine dönüşen terk edilmiş şehirleri yenilemek için ele aldım ve pek çok insanı yerleştirdim.

Topraklarım boyunca eski sarayları yeniden inşa ettim. Onları harika bir şekilde süsledim (ve) içlerinde tahıl ve saman biriktirdim.

Rahipliğimi seven tanrılar Ninurta ve Nergal bana vahşi hayvanlar verdiler ve avlanmamı emrettiler. 450 güçlü aslan öldürdüm. (Ben) 390 vahşi boğa öldürdüm, benim ... savaş arabası efendimin saldırısıyla.

Kafesteki kuşlar gibi (kolay bir şekilde) 200 deve kuşunu öldürdüm. 30 fili pusuya düşürdüm. Dağlardan ve ormanlardan canlı 50 vahşi boğa, 140 deve kuşu (ve) 20 güçlü aslan yakaladım. Suhu ülkesinin valisi ve Lubdu ülkesinin valisinden haraç olarak 5 canlı fil aldım ve benimle birlikte seferime geldiler. Yabani boğa, aslan, deve kuşu, erkek ve dişi maymun sürüleri oluşturdum. Onlardan sürüler yetiştirdim, Asur'un zor kullanarak ilave ettiğim topraklarına ve nüfuslarına insanlar ekledim."

Yazıtın ikinci bölümünde Kalhu şehrini başkente dönüştürmek için kralın yaptığı faaliyetler sıralanmıştır. Kentin belli bir nüfusunu oluşturmak için, Asur krallarının seçtiği yöntemlerden biri olan, ele geçirilen topraklardan nüfus aktarımını II. Asurnasirpal'da uygulamıştır (Parpola, S. (1995). The construction of Dur-Şarrukin in the Assyrian royal correspondence. In Khorsabad, le palais de Sargon II, roi d'Assyrie (pp. 47-77). La Documentation Française. ... Caubet, A. (1995). Khorsabad, le palais de Sargon II, roi d'Assyrie: actes du Colloque organisé au Musée du Louvre par le Service Culturel les 21 et 22 janvier 1994. La Documentation française.

Kral Kalhu şehrini temizledikten sonra saray kuracak alanları belirlemiştir. Tuğlalar ile desteklediği teraslar oluşturmuş ve inşaatında seçkin ağaçların yer aldığı saraylar inşa etmiştir. Şehrin ve bahçenin su ihtiyacı için Zab nehri üzerinden kralın *Patti-hegalli* ismini verdiği bir kanal açmıştır. Kral kendisi için seferlerden toplattığı 40'tan fazla çeşidi olan ağaç ve bitkileri içeren bir keyif bahçesi yaptırmıştır. Arkeolojik ve yazılı kaynaklara göre bir kısmı nehrin kenarına denk gelecek şekilde bahçe kentin güneyinde yer alıyor olmalıydı (Novák, 2002, s. 446). Asur kralları kentlerde bahçe kurma işine ayrıca önem vermektedir.

Kral yeni tapınaklar inşa etmiş. Bu tapınakları bronz levhalar ve kırmızı altınlarla süslemiş. Bu tapınakların değerli madenlerle süslenmesi gerçekten doğru olmalıdır. Çünkü Eserhaddon'a yazılan bir mektupta Ninurta Tapınağı'nın çatı ve duvarlarından çalınan altın ve gümüş bantlardan söz edilmektedir (Oates, J., & Oates, D, 2001). Ayrıca kral eski yapıları da yenilemiştir. Ritüel amaçlı tanrılar için hayvanlar avlamış olan kral, birçok hayvandan oluşan bir de hayvanat bahçesi oluşturmuştur.

Yazıtın Üçüncü Bölümü: “Asur Ülkesi Kralı Asurnasirpal, Kalhu Kentinin sevinç kaynağı, bilgelik dolu sarayının açılışını yaptığında, oraya Büyük Efendi Tanrı Asur ile ülkenin tüm tanrılarını çağırdı. 1000 yağlı sığır, krallık hayvan çiftliklerinden 1000 dana ve koyun, 14000 ... koyun Soylu Hanımefendim Tanrıça İstar’a ait olan, hanımefendim Tanrıça İstar’a ait 200 sığır, 1.000 siserhu koyunu, 1000 ilkbahar kuzusu, 500 dişi geyik, 500 geyik, 500 ceylan, 1000 büyük ördek, 500 (usü) ördek, 500 kaz, 1000 yaban kazı, 1000 qaribu-kuşu, 10.000 güvercin, 10.000 kumru, 10.000 küçük kuş, 10.000 balık, 10.000 Arap tavşanı (jerboa), 10.000 (adet) yumurta, 10.000 (tane) ekmek, 10.000 (testi) bira, 10.000 tulum şarap, 10.000 kap bezelye ve susam, 10.000 kap sıcak..., 1000 kap (küfe) sebze, 300 kap yağ, 300 kap malt, 300 kap baharatlı ot çeşidi, 100 kap kudummu, 100 kap..., 100 kap kavrulmuş arpa, 100 kap abahşinnu-tahılı, 100 testi iyi kalite şıra, 100 (adet) nar, 100 (kap) üzüm, 100 (kap) karışık meyve, 100 (kâse) fıstık, 100..., 100 (adet) sarımsak, 100 (kap) soğan, 100 (kap) mercimek, 100 şalgam demeti, 100 hinhinu tohumu, 100 giddu, 100 (kap) bal, 100 (kap) tereyağ (ve) kavrulmuş mercimek, 100 (kap) kavrulmuş bezelye, 100 (kap) karkartu bitkisi, 100 (kap) tiyatu bitkisi, 100 (kap) hardal, 100 (kap) süt, 100 (kap) peynir, 100 testi mizzu içeceği, 100 (kap) tuzlanmış sığır, 10 imēru kabuksuz badem, 10 imēru kabuksuz fıstık, 10 imēru ..., 10 imēru habbaququ, 10 imēru hurma, 10 imēru incir, 10 imēru kimyon, 10 imēru sahunu baharatı, 10 imēru rezene, 10 imēru küçük soğan, 10 imēru şişanabu biberi, 10 imēru sedef otu, 10 imēru kekik, 10 imēru iyi kalite yağ, 10 imēru ıtırli bitki, 10 imēru adamotu, 10 imēru nasebe, 10 imēru kırmızı soğan, 10 imēru zeytin.

Kalah sarayının açılışını yaptığında, memleketimin her bölgesinden 47.074 kadın ve erkek davet ettim. Suhu, Hindanu, Patinu, Hatti, Tire, Sidon, Gurgum, Malidu, Hubuşkia, Gilzanu, Kummuh ve Musasir memleketinin elçileri ve din adamlarından oluşan 5000 kişiyi; Kalah kenti halkından 16.000 kişiyi ve sarayımın 1500 zarıqu’sunu davet ettim. (Orada) toplam 69.574 konuk vardı. On gün boyunca onları yedirdim, onlara içecek verdim, onlara hamam sundum, onları yağladım. Böylece onları onurlandırdım, onları huzur ve neşe içinde topraklarına geri gönderdim..”(Grayson 1991: Ashurnasirpal II A. 0.101.30; Wiseman, 1952: 29’daki her iki çeviri göz önüne alınmıştır.).

Açılış törenleri Asur kralları tarafından önemsenen bir konudur. Orta Asur Dönemi Kralı, I. Salmanassar’a (1273-1244) ait bir yazıtta Ehursagkurkurra Tapınağını yeniden inşa ettikten sonra yaptığı açılış töreni ve verdiği ziyafet anlatılmaktadır.

“...O zamanda, tapınağın enkazını tamamen kaldırdım ve çukur temelin altına, aşağıya doğru pislikleri uzaklaştırdım. Tapınağın temelini, bir dağın temeli gibi sağlam kurdum. Binayı, efendim Aşşur için büyük bir çabayla kurdum. Öncekinden çok daha akıllıca inşa edilen bu mabet, kutsal tapınak, yüksek tapınak, ulu kürsü, heybetli mabet, övülmeye değer bir şekilde yeryüzünde yükselir. Onun yüce kutsallığına yakışır gibi hizmete sunulur. Onun üstünlüğüne çok uygundur. Temeline taş, gümüş, altın, demir, bakır, kalay, hoş kokulu bitkilerin katmanlarından koydum. Tapınağın harcına yağ, kokulu yağ, sedir reçinesi, iyi bal karıştırdım. Tapınağı, yukarıdan aşağıya yeniden inşa ettim. Stellerimi yerleştirdim ve eğlenceli bir festival (ziyafet) düzenledim.”(Albert Kirk Grayson, Frame, Franye, & Maidman, 1987: 185 Shalmaneser I A.180.177.181).

II. Sargon’da benzer bir biçimde şehir ve saray inşaatları bitince bir açılış töreni yapmıştır (Fuchs, 1994: 80-81).

II Asurnasirpalın Yazıtının ziyafet ile ilgili olan bu üçüncü bölümünde sarayın açılış kutlamasına katılanları önemli bir ölçüde belirtilmektedir. Asur halkı olarak saydığı erkekler ve kadınların toplamı 47.074 kişi bu listenin ilk başında yer alır. Daha sonra Levant bölgesinden Pattina, Tyros ve

Sidon; Anadolu'dan Karkamış, Gurgum, Meliddu ve Kummuh; Asur'un kuzeydoğusundan Hubuşkia, Gilzanu ve Muşaşir ve Fırat'tan Suhu ve Hindanu krallıklarından çağırıldığı elçiler ve din adamlarından oluşan 5000 kişilik grup misafir edilmiş. Son olarak 16000 kişilik yerli halk ve 1500 kişilik saray çalışanları bu ziyafetin katılımcıları olarak sayılmaktadır. Son olarak toplam 69574 kişinin ziyafete katıldığı ayrıca belirtilmiştir.

Katılımcıların en önemlisi olarak ilk başta tanrılar yazılmıştır. Ancak tanrılardan sonra II. Asurnasirpal'in ziyafetinde Asur'un özel katılımcıları vurgulanmamıştır. Ancak, II. Sargon'un verdiği ziyafette prensler, valiler ve soyluları özellikle belirtmiştir (Fuchs, 1994: 80-81). Kral tarafından ayrıntılı bir şekilde prens, vali ve soylu gibi katılımcıları belirtmemesi muhtemelen bilinçli bir seçimdir. Esas katılımcıların oldukça kalabalık halk olduğu vurgulanmak istenmiş olmalıdır. Kadınlara çok fazla hak tanınmayan Asur kültüründe kentin tüm kadınlarının katılımcı olarak ziyafette geçmesi ilk ve son örnektir. Verilmiş olan ziyafetin kalabalık bir oranda kişiye verildiğini vurgulamak için kadınlardan bahsedilmiş. Bunun sonucunda ortaya çıkan kesin rakam Asur kralının nüfus sayımı yaptırmış olabileceğini de göstermektedir

Gerçekten 70.000'e yakın kişiye bu ziyafet 10 gün boyunca verilmiş olabilir mi?

Mallowan a göre Asur Devleti'ne ait ordu 70.000-100.000 arası bir rakamda ve Asur Devleti merkezi nüfusu ise yarım milyon civarındaydı. (Mallowan, 1966: 57-65). Bu nedenle bu nüfus abartılı bir rakam olmamalıdır. 10. Tevrat/Yunus 4/11 e göre Ninive kentinin nüfusu 120 bindir.

Ziyafetin bu kalabalık nüfusa verilip verilmediği ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Finet ve Ermidoro bu yemeğin bu kadar kişiye verilmiş olabileceğini düşünmektedir (Finet, 1992: 38; Ermidoro, 2015: 154). Marti, Michel ve Lion ziyafete katılanların gerçek olamayacak kadar abartı olduğunu düşünmektedir (Marti, 2011:505-520; Lion-Michel 2003: 28, 29). Araştırmacılar, bu hesaplamaları gün sayısı, öğün sayısı ve onların kişilere bölünmesinde bir kişinin yiyebileceği oran şeklinde yapmışlardır. Ancak bu yaklaşım çok da doğru bir sonuç vermez. Çünkü Yakınoğu toplumlarında büyük ziyafetler yapılırken ortaya yemekler konur ve kişilere tek tek ikram edilmez.

Verilen yemeklerin en az iki öğün olması ve her öğünde 70.000 kişinin de doyurulması gerekliliği vardır. Bu da verilen menünün yüzde 5'inin her öğün kullanılmış olduğunu gösterir. Özellikle statüye göre yemek dağılımlarında farklılıklar olması doğaldır. Ziyafette 2200 büyük baş hayvan, 17000 koyun ve 1000 geyik eti ana et grubunu oluşturmaktadır³. Bunların yüzde 5'i olan 110 sığır (öğüne düşen 50 sığır besilidir), 850 koyun ve 50 geyik eti tek öğünde yenecek miktardır. Ortalama 21 bin-32 bin kilo⁴ civarı etin sadece sığırlardan geldiği düşünüldüğünde 70.000 kişiye yeterli et miktarının olduğu açıktır.

Ayrıca 34.000 kuş ve 10.000 balık eti ile 10.000 arap tavşanı (jerboa) ile birlikte on biner yumurta, ekme, bezelye, susam, içkiler ve kuruyemişler ile ziyafet zenginleştirilmiştir. Halkın belli bir kesiminin günlük hayatlarında içki ve et tüketimi çok azdı. Bu nedenle zengin bir menüde kral tarafından verilen bu ziyafetleri bekleyenler vardı. Nippur'da yaşayan fakir bir kişiyi anlatan metinde, adamın et ve bira bulabilmek için böyle ziyafetleri beklediği belirtilmekteydi (Bottéro, 2004: 97-98).

Ziyafette içecek olarak bira, şarap, şıra ve süttten bahsedilmektedir. Bunlardan bira ve şarap ana katılımcılara dağıtılacak kadar yeterlidir. Ancak şıra ve süt çok fazla değildir. Bunlardan şıra belki

³ Stele yazılan et miktarları ortalama rakamlar olmalıdır.

⁴ 1 besili sığırdan ortalama 300-400 kilo et çıktığında 50 besili sığırdan toplam 15000-20000 kilo civarı et çıkar, 1 danadan 100-150 kg et çıktığında, 60 danadan 6000-9000 kilo et çıkar.

özel misafirlere ayrılmış olabilir. Ermidorro, süt'ün (100 kap) kullanımının yaygın olmamasına rağmen neden bu listede yer aldığını sorgulamaktadır (Ermidorro, 2015: 154). Bunu daha iyi anlayabilmek için yemeklerin nasıl hazırlandığını da bilmek gerekir. Ancak yemeklerin nasıl hazırlandığı ile ilgili bir bilgi ziyafet sitesinde yoktur. Sadece yemeklerin hazırlanmasında bol baharatların kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yakınoğu yemek kültüründe baharatlar önemli bir paya sahiptir. Sayılan baharatlardan, lezzetli ve damak tatlarına göre özel hazırlanmış bir menünün olduğu anlaşılmaktadır. Oran olarak göreceli az olan bal, tereyağı, sarımsak ve yukarıda bahsedilen süt gibi ürünler yemeğin hazırlanmasında kullanılmış olmalıdır. Eski Babil Dönemindeki bir yemek tarifinden bazı baharatlar ile soğan, sarımsak, pırasa ve sütün nasıl kullanıldığı daha iyi anlaşılabilir.

Bir kuş yemeğinin tarifi: “Başını, boynunu ve ayaklarını kes (bir kenara koy). İçini boşaltmak için karnını yar, taşlığın iç organlarından ayrılması lazım. Kuşu yıka ve iç organlarını keserek ayır. Yıkanmış bir tencerenin içine kuşun taşlığını ve iç organlarını yerleştir. Yeterince pişirdikten sonra et kısımlarını tenceden çıkar ve soğuk suyla yıka; bir başka tencereyi yıka ve içine su ve süt koyduktan sonra ısıt. Kurulanmış kuşları, taşlık ve iç organlarını sil, üzerine tuz serp ve tencerenin içine yerleştir. Damarları ayıklanmış hayvan yağı, kendi zevkine göre güzel kokulu ağaçlar ve yaprakları ayıklanmış sedefotu ilave et. Kaynamaya başlayınca uygun miktarda soğan ve SAMIDU ilave et. Bir arada ezilmiş pırasa ve sarımsak ve biraz saf su (koy). Pişirinceye kadar bekle, yemek pişerken ayıklanmış SASKU-tahlı taneleri (?) süt içinde ıslat; yeterince ıslanıp yumuşayınca SIQQU (?) ile yoğur. Hep yumuşak kalmasına dikkat et. Yoğurulmuş SAMIDU'ya ezilmiş pırasa, sarımsak, süt ve pişirilen etten arta kalan yağı ilave et. Bu karışımı ikiye ayır. Birisinin bir kap içinde kabarmasını bekle, diğerini ise ufak ekmek topacları halinde pişir ve pişince fırının duvarlarından al. Süte yatırılan tahıl tanelerini (?) yoğurmaya devam et; yağ, ezilmiş pırasa, sarımsak ve SAMIDU ilave et. Kuşlar ve garnitürlerin sığacağı büyüklükte yuvarlak ve yayvan bir kap al. Kabın kenarlarından dışarı taşacak şekilde içine hamur yerleştir. Yoğrulmuş ve bir kenara konmuş olan hamuru (yani diğer yarısını) al ve kuşların ve iç organlarının üzerini kaplayacak büyüklükte başka bir kabın içine ser. Üzerine nane serpiştir ve ince bir örtü oluşturacak şekilde hamurla üzerini kapat. Fırının önünü(kapağını ?) yukarı kaldır... Pişince, pişirme kabının kapağını al ve bir kenara koy. Kuşlar ve suları hazır hale gelince, pırasa, sarımsak ve çiğdemi(?) ez ve ilave et. Yemeğe başlamadan önce içinde hamur olan kabı al ve kuşları bu kaba yerleştir. Pişirme kabındaki iç organları ve taşlıkları ve SEBETU ekmeklerini (de koymayı) unutma. Kuşların yağlı suyunu bir tarafa bırak. (şimdi yemeği) hazırladığı hamurdan (yaptığın) kapakla kapat ve masaya gönder” (Bottero, 1987: 16, 17; Ünal, 2007: 129, 130).

Yemeklerin hazırlanmasında çok fazla mutfak çalışanı olması gerekir. Ziyafet için birçok farklı kentten buraya yemeklerle ilgili iş koluna sahip; kasaplar, aşçılar, pastacılar, sakiler ve bunun gibi görevlilerin yardımcıları ve hizmetçiler Kalhu kentine çağırılmış olmalıdır. Bu meslek grupları önemsenmekte ve sıklıkla Asur yazılı metinlerinde yer almaktadır (SAA 04 142 9; SAA 04 144 8; SAA 05 215 15). Yemeklerin taşınması da bir tören geçidi şeklinde belli bir düzende yapılmıştır. Bu geçitler Ninive Sarayı duvar resimlerinde yer almaktadır(Resim 2, 3, 4, 5).

Resim 2, 3: Ziyafet Taşıyan Görevliler (Layard, 1853: pl. 8 üst ve alt).

Resim 4, 5: Ziyafet Taşıyan Görevliler Layard, 1853: pl. 9 alt ve üst).

Ziyafetin hangi mevsimde verilmiş olduğu tam açık değildir. Ziyafette verilen meyve ve sebzelerden ziyafetin zamanını anlamak zordur. Ancak ilkbahar kuzuları ziyafette yer almaktadır. Bu da ziyafetin yazın ya da sonbaharda yapılmış olduğunu düşündürür.

Yemeklerin nerede nasıl yendiği tam açık değildir. Kalabalık bir topluluk düşünüldüğünde şehrin meydanları ve boş alanları ziyafet alanları olarak düzenlenmiş olmalıdır. Yeni Asur dönemi görsel sanat eserlerinden ziyafetlerdeki oturma düzenleri ile ilgili bilgiler edinmekteyiz. Kral ile aynı masayı paylaşacak denklikte bir yönetici bu yemekte bulunmamaktadır. Bu nedenle kral muhtemelen tek başına, belki kraliçeyle, arkalıklı bir sandalye üzerinde masada ve yanında hadımağaları ile ziyafeti gören bir konumda yer almaktadır. Kalhu sarayının iç avlusunda şölen ve tören dairesinde II. Asumnasirpal'a ait bir sahnede hadımağaları krala içki içerken yardımcı olmaktadır (Resim 6). Toplu yemek sahnelerinde kral tasviri çok fazla yer almasa da bunu Kalhu'da bulunan fildişi bir plak üzerindeki ziyafet sahnesinde görmekteyiz (Resim 7).

Resim 6: II. Asumnasirpal İçki Sahnesi Kaynak: Layard, 1849: pl. 5

Resim 7: Nimrud Fildişi Plak Mallowan, Davies, 1970: lev. 7

Ziyafete katılan özel misafirler için masalar hazırlanmıştır. Ancak bu kadar yoğun bir katılımın olmasından dolayı birçok katılımcı yere konulan kaplarda ikramlarını almışlardır. Sargon sarayı 2 nolu odadaki sahnelerinde masanın dışında yerde yapılan ziyafetler gösterilmiştir (Resim 8, 9).

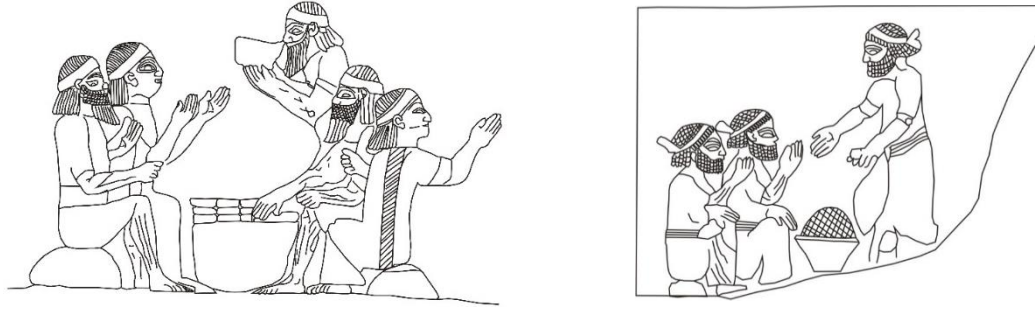

Resim 8: Sargon Oda 2, Kabartma 11(Botta, Flanding, 1849: lev. 59).

Resim 9: Sargon Oda 2 Kabartma 18 (Botta, Flanding, 1849: lev. 65).

Yer sofrası, günümüz Yakındoğu ve Anadolu kültüründe sıkça karşılaşılan durumdur. Asur halkının büyük bir çoğunluğunun da sofrası bu şekilde kurulmuştur. Açık arazide de yenen yemekler ya bir taş üstünde oturularak ya da direk yerde sunumu yapılmış olmalıdır. Asurluların Elamlı tutsaklara verdikleri yemeklerde de bunları görmek mümkündür (Resim 10). Bu nedenle kalabalık gruplara yer sorunu olmadan yemek vermek de kolay olacaktır.

Resim 19: Elamlı Tutsakların Yemeklerinden Ayrıntılar. (Barnett, 1976: lev. LXVIa ve Gadd 1936: lev. 44'den Yeniden Çizim).

Ziyafete katılan 12 krallığın elçileri ve din adamları ortalama beş bin kişi ile ziyafete katılmıştır. Bu da her krallıktan 400 civarı katılımcının olduğunu göstermektedir. Elçiler gelirken, ziyafet siteline açıkça belirtilmese de, ellerinde birçok hediye ile ziyafete gelmiştir. Krallığa bir elçi geliyorsa hediyesiyle geldiğini belirten yazılı metinler (SAA 01 033, 8; SAA 01 110, r4) ve görsel sanat eserleri vardır (Mallowan, Davies, 1970: lev. 67, 69).

Ziyafet sitelinin sonunda gelen elçiler ve din adamlarına hamam sunulmasından, yağlanmasından ve misafirlerin onurlandırılıp huzur ve neşe ile ülkelerine gönderilmesinden bahsetmektedir. Asur kralının verdiği yemekleri ve içkileri içen misafirler yıkanarak ve yağlanarak keyif, mutluluk ve barış ile memleketlerine gönderilmiş. Burada Asur misafirperverliğini vurgulayan kral örneğin Pattina krallığı ile savaştığında neler yapıp nasıl bir ziyafet verdiğini başka bir metinde anlatmaktadır.

“Patinalı (Pattin) Lubarna'nın şehri Aribua'ya yürüdüm (ve) şehri kendim için ele geçirdim. Luhutu'nun topraklarının (ve) içinde depoladığı (onu) arpasını ve samanını biçtim. Sarayında bir ziyafet verdim, Asurluları (şehre) yerleştirdim. Aribua şehrindeyken Luhutu ülkesinin şehirlerini fethettim. Onların (sakinlerinin) çoğunu katlettim, yerle bir ettim, yok ettim (ve) yaktım. Askerleri diri diri yakaladım (ve) şehirlerinin önünde kazığa bağladım.” (Grayson, 1991: Rima 2 Ashurnasirpal II A.O. 101.1).

Ziyafet stelinin tam olarak ne zaman yazıldığı net değildir. J. Brinkman, Asur ve Suhu Ülkesi arasındaki ilişkiler nedeniyle MÖ 874 ile MÖ 866 arasındaki bir tarihi önermektedir (Brinkman, 1974: 186). Filippi, kralın 18. Seferinden sonra MÖ 864 yılında bu stelin dikildiğini düşünmektedir (Filippi: 1977, p. 1-47).

Wiseman, Mallowan, Ermidoro ve Marti'ye göre kralın ilk beş seferinin burada yer almasından dolayı Kalhu kenti çalışmalarının hemen başlarında MÖ 878 -879 yılında yazılmış olmalıdır (Wiseman, 1952: 29; Mallowan 1966: 57-65; Ermidora, 2015: 150-157; Marti, 2011:505-520).

Ziyafet, kentin en azından birçok yapısı ile anıtsal kapısının yapımından ve aynı zamanda 18. Seferinden sonraki bir zamana denk gelen MÖ 864 yılında yapılmış olması daha olası bir durumdur.

Değerlendirme ve Sonuç

II. Asurnasirpal, Asur'un zengin ve güçlü bir krallığa dönüştürmesinin bir nişanı olarak üzerinde kendisinin görseli ile birlikte steli diktirmiştir. Stel kralın dönemindeki büyük gücünü ve zenginliğini vurgulamak için bir propaganda metini içermektedir.

Stelin üçüncü bölümünde, verilen büyük ziyafetten bahsedilmektedir. Bu ziyafette ortalama 70.000 kişiye yemek verilmiştir. Bu yemek sayesinde aynı zamanda nüfus sayımı da yapılmıştır. Asur metninde verilen rakamlar tam olmasa da gerçeğe yakın sayılar olmalıdır. Yiyeceklerin sayısal değerlerine bakıldığında 10 gün için günde iki öğün gelen konukları doyuracak niceliğe sahiptir.

Yemeklerin dağıtımında adalet aranmaması gerekir. Özel misafirlere daha nitelikli yiyecekler verilirken çoğunluğu oluşturan halka az ve doyacak oranlarda yemekler dağıtılmış olmalıdır. Yemekler birçok araştırmacının düştüğü hata gibi çoğunluğu oluşturan halk için kişi başı menü dağıtımını şeklinde düşünülemez. Topluca yenen bu tür ziyafetlerde ortaya konan yemekler Asurlulara tek tek paylaştırılmamıştır. Günümüzde dahi kalabalık Yakındoğu sofralarında yerde ortaya konan yemeklerin topluca yendiği görülür.

Kral bu ziyafette ya tek başına ya da eşyle aynı masada yer almış olmalıdır. Çağırılanlar arasında kralla aynı masayı paylaşabilecek denklikte hiçbir konuk yoktur. Ziyafeti gören bir konumda özel misafirlerden çok uzak olmayan bir alanda yanında hadımağalar ve hizmetlileriyle törende yer almıştır.

Sonuç olarak, Kalhu açılış töreni, kentin inşasının büyük bir çoğunluğunun tamamlandığı MÖ 864'lü yıllarda yapılmış ve ziyafet, gerçekten 70 bin civarı büyük bir kalabalığa verilmiş olmalıdır. Kral, misafirlere gelen sözde dostlara on gün boyunca Asur'un büyüklüğünü göstermek için bir güç gösterisi yapmıştır. Elçilere, Asur'un ekonomik ve sanatsal üstünlüğünün yanı sıra kentteki kalabalık nüfus ile de bir gözdağı verilmiştir. MÖ 1. Binin ilk yarısında bölgesinin hakim gücü olan Asur'un askeri üstünlüğünün dışında bu propagandalar Asur'a bölgesinde psikolojik üstünlük de sağlamış olmalıdır.

Kaynakça

Barnett, R. D. (1976). *Assyrian Palace Reliefs in the British Museum*. Londra.

Brinkman, J.A (1974). *A Political History of Post-Kassite Babylonia, 1158-722 BC* *Archiv Orientalní* 43, Rome, 1968, p. 186, n. 1143. Bedford, P. (2001). *Empire and Exploitation: The Neo-Assyrian Empire*.

Bedford, P. R. (2009). *The Neo-Assyrian Empire. The dynamics of ancient empires: state power from Assyria to Byzantium*, 30-65.

Bottero, J. (1987). *The culinary tablets at Yale*. *Journal of the American Oriental Society*, 107(1), 11-19.

Bottero, J. (2004). *The oldest cuisine in the world: Cooking in Mesopotamia*: University of Chicago Press.

Caubet, A. (1995). *Khorsabad, le palais de Sargon II, roi d'Assyrie: actes du Colloque organisé au Musée du Louvre par le Service Culturel les 21 et 22 janvier 1994*. La Documentation française.

De Filippi, W., & II, A. (1977). *The Royal Inscriptions of Ašūr-Nāšir-Apli II (883-859 BC): A Study of the Chronology of the Calah Inscriptions Together with an Edition of Two of These Texts*. Undena Publications.

Ermidoro, S. (2015). *Commensality and ceremonial meals in the Neo-Assyrian period*: Edizioni Ca'Foscari-Digital Publishing.

Finet, A. 1992 “Le banquet de Kalaḥ offert par le roi d’Assyrie Ašurnasirpal II (883-859)”, in R. Gyselen (éd.), *Banquets d’Orient (Res Orientales 4)*, Bures-Sur-Yvette, 31-44.

Fuchs, A. (1994). *Die Inschriften Sargons II. aus Khorsabad*. Cuvillier.

Gadd, C. J. (1936). *The stones of Assyria*. London: Chatto and Windus, 127.

Grayson, A. K. (1991). *Assyrian rulers of the early first millennium BC I (1114-859 BC)*. University of Toronto Press (RIMA 2).

Layard, A. H. (1849). *The Monuments of Nineveh: First & Second Series*: Murray.

Layard, A. H. (1853). *Monuments of Niniveh (Vol. 2)*. London: John Murray

Lion, B. – Michel, C, 2003 “Un banquet à la cour assyrienne”, *Dossier d’Archeologie* 280, 24-31 Liverani, M.

Martı, L. (2011). *Le banquet d'Aššurnaširpal II*. *Journal asiatique*, 299 (2), 505-520.

Mallowan, M. E. L. (1966). *Nimrud and its remains II*. The British School of Archaeology in Iraq, England.

Novák, M. (2002). *The artificial paradise: Programme and ideology of royal gardens*. *CRRA I*, 47, 443-460.

Oates, J., & Oates, D. (2001). *Nimrud: An Assyrian imperial city revealed*. British school of archaeology in Iraq.

Olmstead, A. T. E. (1923). *History of Assyria*: University of Chicago Press.

Parpola, S. (1995). *The construction of Dur-Šarrukin in the Assyrian royal correspondence*. In *Khorsabad, le palais de Sargon II, roi d’Assyrie* (pp. 47-77). La Documentation Française

Postgate, J. N. (1979). *The economic structure of the Assyrian Empire*. In M. T. Larsen (Ed.), *Power and propaganda: A symposium on Ancient Empire* (pp. 193-221). Copenhagen.

Rassam, H. (1897). *Asshur and the Land of Nimrod*: Curts & Jennings.

Ribichini, S. (1991). Sylvie Lackenbacher.—Le palais sans rival. Le récit de construction en Assyrie, 1990.(Textes à l'appui/Histoire classique). *Revue des Études Anciennes*, 93(1), 205-206.

Saggs, H. W. F. (1969). *The greatness that was Babylonia*. In: London.

Saggs, H. W. F. (1984). *The might that was Assyria*: Sidgwick & Jackson.

Sever, H. (1987). Asur Siyasi Tarihinin Ana Devreleri. *DTCF Dergisi*, 31(1-2).

Sevin, V.(2014). *Yeni Assur Sanatı II: Assur Resim Sanatı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Wiseman, D. J. (1952). A New Stela of Aššur-našir-pal II. *Iraq*, 14(1), 24-44.

Ünal, A. (2007). *Anadolu'nun En Eski Yemekleri*. Hititler ve Çağdaş Toplumlarda Yemek Kültürü, Homer Kitabevi ve Yayıncılık, İstanbul.